

GEREFORMEERDE HERMENEUTIEK EN HOMOSEKSUALITEIT

Door prof. dr. J. Douma

WAAR HET OVER GAAT

Aan de Theologische Universiteit te Kampen is, onder redactie van de hoogleraren Ad de Bruijne en Hans Burger een boek verschenen onder de titel 'Gereformeerde hermeneutiek vandaag' (uitgave Vuurbaak, prijs € 22,50). Het boek leest niet gemakkelijk voor het doorsnee kerklid, al gaat het wel over een onderwerp dat voor alle kerkleden van belang is. Het gaat namelijk over het theologische vak 'hermeneutiek', dat de vraag behandelt hoe wij de Bijbel op de juiste wijze kunnen lezen en uitleggen. Tien theologen uit Kampen hebben een of twee bijdragen geleverd.

Het bespreken van dit boek en daarbij recht doen aan alle geleverde bijdragen, kan niet mijn bedoeling zijn. Ik zou dan zeker een heel nummer van *Weerklank* nodig hebben voor mijn waardering en kritiek. Ik beperk mij zelfs tot de bespreking van slechts één onderdeel uit één artikel, maar dan wel tot een zeer belangrijke zaak. In zijn bijdrage *Ethiek en hermeneutiek*, te vinden op de pagina's 191-193 van 'Gereformeerde hermeneutiek vandaag', beschrijft prof. dr. Ad de Bruijne hoe we vandaag de Bijbel moeten lezen over *homoseksualiteit*. Vroeger was zo ongeveer ieder in de kerk van mening dat de seksuele omgang een zaak was tussen man en vrouw, omdat de Bijbel de seksuele omgang van man met man, of van vrouw met vrouw verbiedt. Maar volgens De Bruijne moeten wij het 'contingente' (toevallige) karakter van veel ethische aanwijzingen in de Bijbel meer in rekening brengen. Die aanwijzingen zijn zo met hun eigen tijd en situatie verweven, dat ze heel moeilijk nog voor vandaag kunnen gelden. Ze zijn in de eerste plaats op *die* tijd en *die* plaats gericht waar ze gegeven zijn, aldus De Bruijne.

Op zichzelf vertelt De Bruijne daarmee nog geen nieuws. Elke Bijbeltekst is allereerst gesproken en bedoeld in een bepaalde tijd en op een bepaalde plaats. Tegelijk weet De Bruijne ook iets anders: 'Natuurlijk blijven veel apostolische richtlijnen zonder meer normatief voor vandaag.' De Bruijne geeft daarvan twee voorbeelden. Wie zou vandaag willen ontkennen dat je beter kunt trouwen dan van begeerte branden (1 Kor. 7,9)? En wie zal beweren dat vervulling met de Geest vandaag wél kan samengaan met dronkenschap (Ef. 5,18)?

Maar nu de kwestie: Kan liefde voor God *vandaag* samengaan met een homoseksuele relatie, terwijl dat

tweeduizend jaar lang in de christelijke kerk *niet* gekund heeft? Volgens de Bruijne is een 'rechtstreekse' toepassing van wat in de Bijbelse tijd verboden was ook voor nu verboden, als we voldoende overeenkomsten herkennen tussen toen en vandaag. Alweer ben ik het met De Bruijne eens. Maar hoe krijgt hij het voor elkaar homoseksualiteit in de Bijbel een toevallig karakter toe te kennen – een verbod alleen voor die tijd bestemd –, terwijl homoseksualiteit vandaag een geheel ander karakter zou dragen?

DE OUDE HERMENEUTIEK

De veroordeling van homoseksualiteit is overal te vinden bij christelijke voorgangers vanaf de Oudheid. Ik wijs even naar de kerkvader Augustinus (384-430). De Bruijne noemt hem met waardering, al begrijp ik niet wat dit te maken heeft met het onderwerp homoseksualiteit. Wie wil weten hoe Augustinus over dit onderwerp geschreven heeft, vindt daarover niets in het boek van Augustinus (*De doctrina christiana*), dat De Bruijne aanhaalt. Maar in Augustinus' *Confessiones* III,8 is zijn mening over ons onderwerp duidelijk genoeg. Hij vestigt daar (en ook in andere passages van zijn werk) onze aandacht op het tegennatuurlijk karakter van de homoseksuele gemeenschap. In de manier waarop hij dat doet, volgt hij de Heilige Schriften. God heeft de mens niet zo gemaakt dat mannen met mannen en vrouwen met vrouwen seksueel met elkaar zullen omgaan. Een man moet geen gemeenschap hebben met iemand van het mannelijk geslacht *zoals* men gemeenschap heeft met een vrouw (Lev. 18,22;20,13). Gebeurt dat wel, dan vervangen vrouwen en mannen de 'natuurlijke' omgang door de 'tegennatuurlijke' (Rom. 1,26v).

Dit standpunt van Augustinus en honderden schrijvers na hem, tot en met in de twintigste eeuw, nam ik ook zelf in, toen ik een van mijn eerste publicaties (*Homofilie*, 1973) aan dit onderwerp wijdde. Ik gebruikte daarbij wel een onderscheid dat men vroeger niet hanteerde, nl. tussen homofilie en homoseksualiteit. Homofilie omschreef ik als een gesteldheid, waarin men de natuurlijke geslachtsdrift mist (mannen worden op vrouwen verliefd en omgekeerd), terwijl homoseksualiteit dan de daadwerkelijke seksuele omgang is met personen van hetzelfde geslacht.

Dit onderscheid maakte ik op grond van wat wij tegenwoordig over de homofiele gesteldheid weten.

Men moet weten wat wij *vandaag* met homoseksualiteit bedoelen, voordat we met de Bijbel in de hand tot een beoordeling komen.

Ik voeg eraan toe dat ik het onderscheid tussen homofilie en homoseksualiteit dankbaar aangreep uit *pastorale* overwegingen. Wie homoseksualiteit afwijst, moet daarmee de homofiel niet van zich afstoten. Ik heb met tientallen homofielen contact gehad en altijd *geprobeerd* hen moed in te spreken en hun plaats in de kerk te verdedigen. Maar ik zwichtte niet voor de redenering die ons vaak uitdagend voorgehouden werd: Mag je wel 'homofiel' zijn, maar niet 'homoseksueel' leven? Nog scherper geformuleerd: Mag je niet zijn wie je bent?!

Daarop antwoordde ik dat die vraag zo in de kerk gesteld, niet juist is. De vraag voor ons is niet 'Mag ik zijn wie ik ben?', maar 'Moet ik niet zijn wie ik *in Christus* ben?' Een homofiel is niet per definitie een homoseksueel. Nog sterker geldt dat voor de pedofiel. Wij zijn er allen van overtuigd dat een pedofiel geen pedoseksueel mag worden, omdat hij daarmee kinderen ernstig zou beschadigen. Dit laatste argument is voor mij niet beslissend om daarmee ook homoseksualiteit af te wijzen. Een seksuele relatie met een kind is anders dan tussen twee homofiele volwassenen.

Maar ook dan mag de vraag gesteld worden, of een homoseksuele relatie, of vurige liefde tussen homofiele partners tot een door *God* gewilde homoseksuele relatie kan worden. Ik zou dan moeten aannemen dat homoseksualiteit verboden is door God, maar als liefdesrelatie tussen twee mannen of twee vrouwen wel kan. Niets in de Heilige Schrift wijst echter op een dergelijke combinatie van liefde en homoseksualiteit. Wij moeten God en de naaste liefhebben, maar God is de eerste en hoogste. Christus laat duidelijk uitkomen dat liefde voor Hem hoger staat dan liefde voor welke mens dan ook. Wie vader of moeder, zoon of dochter liefheeft boven Mij, is Mij niet waard (Matt.10,37).

Vat ik dit onderdeel van mijn artikel samen, dan zou ik niet weten waarom ik Gods gebod niet mag doortrekken van toen naar nu. Het is de instelling van het huwelijk tussen man en vrouw als Gods wil bij de schepping van de mens, die de basis is voor Gods afkeer van homoseksualiteit. En waarom zou seksualiteit die tegen zijn schepping ingaat, wel in het verleden, maar niet meer in het heden afgewezen moeten worden?

EEN NIEUWE HERMENEUTIEK

Helaas wordt in Kampen de oude gereformeerde hermeneutiek op het punt van de beoordeling van homoseksualiteit in *Gereformeerde hermeneutiek vandaag* afgewezen en door een nieuwe opvatting vervangen. Ik ben niet conservatief in deze zin, dat alles

bij het oude moet blijven. Altijd valt er te schaven, altijd ook wanneer wij onze eigen tijd en cultuur mee in rekening brengen.

Ik heb dat in mijn ethische bezinning op tal van onderwerpen ook gedaan. Maar ik blijf wel bewaren wat de kern van alle theologische hermeneutiek behoort te zijn, nl. het gehoorzaam luisteren naar de wil van God, zoals de wil van God in de canon van de Schriften te vinden is. Ik heb gemerkt dat op meer dan één plaats in het boek 'Gereformeerde hermeneutiek vandaag' de schrijvers van dit *onmisbare* uitgangspunt wel degelijk blijf geven. Maar op andere plaatsen gebeurt dat niet. Het meest heeft mij dat getroffen bij de wijze waarop De Bruijne over homoseksualiteit oordeelt.

De Bruijne weet te vertellen, dat de Bijbel over homoseksualiteit *alleen* dat zegt 'wat in de toenmalige context belangrijk was.' Met deze bewering, snijdt hij in feite al de weg af om ons verder nog te bezinnen op wat homoseksualiteit voor een christen *vandaag* betekent. Geeft hij daarvoor bewijs? Zeker, hij poneert dat de vraag die voor ons het zwaarst weegt in de Bijbel niet speelt, nl. die van de oprechte christen, 'die bij zichzelf een onvrijwillige homoseksuele oriëntatie ontdekt'. Laten we even aannemen dat een Israëliet onder het Oude Testament of een christen in de tijd van Paulus, op weg naar de volwassenheid, de zeer onaangename ontdekking deed van de in hem aanwezige 'tegennatuurlijke' liefde. Bleef hij daarom niet aan de geboden van God, inclusief het verbod op tegennatuurlijke liefde onderworpen? Pleit een onvrijwillig lot, zoals Job onderging, toen hij van kinderen en bezittingen beroofd werd, maar desondanks *God verheerlijkte*, niet voor de juiste levensstijl? Moeten oprechte homofiele christenen, die De Bruijne ten tonele voert, niet evengoed als de andere christenen hun kruis op zich nemen en hun moeite achter Christus aan verwerken?

De Bruijne doet alsof het onderwerp homoseksualiteit vandaag *heel anders* bekeken moet worden dan het in de Bijbel gebeurt. Hij vergelijkt het onderwerp homoseksualiteit met het voor onze tijd geheel nieuwe onderwerp milieubescherming. We moeten over het onderwerp homoseksualiteit 'net zo *zelfstandig* en net zo hard nadenken als bij het milieu', aldus De Bruijne. Ik vind die vergelijking overdreven. In de Bijbel vind je geen specifieke teksten over het milieu, maar genoeg richtlijnen om ook over het milieu als oprechte christenen te schrijven. En over homoseksualiteit vind je in de Bijbel én genoeg algemene richtlijnen (schepping, huwelijk, verbinding van de seksualiteit aan het huwelijk) én specifieke teksten, die de weg aanwijzen waarop wij ook vandaag moeten gaan.

WAAROM IK DIT ARTIKEL SCHRIJF

Ik besef dat ik dit artikel schrijf, terwijl binnenkort de synode van Meppel 2017 van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), een beslissing moet nemen over de zaak die mij in dit artikel heeft beziggehouden.

Welk antwoord zal deze synode geven op de vraag hoe te handelen in deze kwestie – haar voorgelegd door enkele kerken uit Hardenberg?

Zal het een antwoord zijn in de geest van haar besluiten op de synode van Zwolle-Zuid 2008 (Acta, aft. 52) en van Harderwijk 2011? Dan blijft zij in de lijn van de oude hermeneutiek.

Volgt zij de mening van haar hoogleraar De Bruijne, zoals die nu te vinden is in *Gereformeerde hermeneutiek vandaag*, dan betekent dit de aanvaarding van homoseksualiteit binnen de GKV als een leefwijze die geen tucht meer verdraagt.

De tweede mogelijkheid is heel reëel en eigenlijk al een feit, zou ik zeggen, als we letten op de a.s. kerkelijke eenheid tussen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en de Nederlands Gereformeerde Kerken. Binnen laatstgenoemde kerken is de homoseksuele leefwijze al geaccepteerd. Evenals het reeds praktijk is binnen een aantal GKV-kerken.

Misschien vraagt men zich af waarom ik, die de GKV verlaten heb, mij nog druk maak over een kwestie in de GKV. Mijn antwoord: Ik ben niet uit op haar ondergang, maar op haar herstel in leer en leven als gereformeerde kerken. Ik besef hoe belangrijk de beslissing is die de GKV moet nemen en zend mijn artikel ook deze synode toe, al besef ik dat men daar mijn brief in de prullenmand kan deponeren.

Ik durf echter mijn artikel ook aan deze synode toe te sturen, omdat ik het eens ben met het oordeel van de inmiddels overleden Duitse theoloog W. Pannenberg. Hij schreef: 'De christelijke kerk is gebonden aan de autoriteit van de Schrift. Zij die de kerk ertoe dwingen de norm inzake het onderricht in de kwestie van homoseksueel gedrag te veranderen, moeten weten dat zij een schisma bevorderen. Een kerk die deze stap zet en het homoseksueel samenleven als geoorloofde leefstijl in haar midden aanvaardt, zal ophouden de enige, heilige, katholieke en apostolische kerk te zijn.'

EEN BETERE WEG, REEDS BESCHREVEN DOOR PROF. DE BRUIJNE

Er is een andere weg. Ik heb hierboven kritiek geoefend op prof. De Bruijne, mijn opvolger als docent in de ethiek aan de Theologische Universiteit te Kampen. In veel opzichten bewonder ik zijn talent en inzet. Ik ken ook zijn worsteling in de kwestie van de

homoseksualiteit. In 2003 sprak hij op een Open Dag van de vereniging Contrario over de navolging van Christus voor homo's, die met de hele gemeente op weg zijn naar het koninkrijk, naar Gods nieuwe wereld. De Bruijne zei in zijn betoog o.a. het volgende:

Christenen verkochten hun bezittingen ten bate van de armen. Ze konden ongetrouwd blijven en zich daarbij ook seksueel onthouden. Paulus schrijft immers over een toekomst waar het huwelijk vervuld is in de band tussen Jezus en de gemeente.

Kijk zo ook eens naar de omgang met je homofilie! Op weg naar de toekomst (zonder huwelijk) ontstaat de mogelijkheid van een ongetrouwd bestaan. Zonder intieme seksuele tweerelatie, maar wel in een netwerk van christelijke verbanden, vriendschappen en nieuwe manieren van samenleven in de gemeente. In het licht hiervan moet je niet zeggen, dat homoseksuele relaties ook een mogelijke gelijkwaardige optie kunnen zijn. Ze passen niet bij de schepping en niet bij het koninkrijk. Je moet hier wel echt delen in Jezus' lijden en de weg van het kruis ervaren. Maar als je je oriënteert op die toekomst, is die weg wel begaanbaar. Misschien met vallen en opstaan, maar Jezus zelf belooft dat.

Nog in hetzelfde jaar 2003 verklaart De Bruijne in CV/Koers dat de homoseksuele relatie niet te rijmen valt met wat er in de Bijbel staat. 'Ben ik daar zeker van?', vraagt hij zich af. En hij antwoordt: 'In ieder geval steeds zekerder. En ik vind dat we moeten ophouden ons uit een soort van kerkelijke correctheid te schamen voor deze zekerheid'.

Ik had gewild dat De Bruijne ons na 2003 ook verder gediend had met die zekerheid. Maar het is anders gelopen. De druk vanuit de samenleving, vanuit de moderne cultuur, die ook ik voel, doet hem zwenken naar de andere kant. Op het Kamper Congres over homoseksualiteit op 20 januari 2012 pleitte hij met anderen voor opschorting van de kerkelijke tucht over homoseksuele relaties. En nu ruim vijf jaar later zal zijn betoog niet langer uitmonden in opschorting van die tucht, maar in het afschaffen ervan.

Ik hoop dat De Bruijne opnieuw bezwijkt, maar nu voor het getuigenis van de Schrift. Zodat hij zijn kerken en ons allen weer helpt om zonde zonde te blijven noemen. En tegelijk met zijn gaven zich inzet om én de homofielen én de heterofielen op onze toekomst in Christus te wijzen.

Hardenberg, oktober 2017